

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قاتون
پروگرام ماستری تفسیر و حدیث

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

صلاح و اصلاح فرد و جامعه در پرتو سوره حجرات

رساله ماستری

محصل: مجیب الرحمن "افضلی"

استاد رهنما: دکتور عبدالباری "حمیدی"

سال: 1396 هـ.ش، 1438 هـ.ق

پوهنتون سلام
پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری تفسیر و حدیث

دولت جمهوری اسلامی افغانستان
وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

صلاح و اصلاح فرد و جامعه در پرتو سوره حجرات

رساله ماستری

محصل: مجیب الرحمن "افضلی"

استاد رهنما: دکتور عبدالباری "حمیدی"

سال: 1396 هـ ش، 1438 هـ ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دیارتمنت تفسیر و حدیث

بورده ماستری

تصدیق نامه

محترم مجیب الرحمن ولد تجمل خان ID: SH-MST-95-125 محصل دور دوم تفسیر و حدیث که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: صلاح و اصلاح فرد و جامعه در پرتو سوره حجرات به روز چهارشنبه تاریخ ۱۵ / ۳ / ۱۴۰۰ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۸۳ (نمره به عدد) هشتاد و سه (نمره به حروف) گردید.

موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	استاد محمد نعیم جلیلی	عضو هیات	
۲	دکتور محمد عارف عطانی	عضو هیات	
۳	دکتور عبدالباری حمیدی	استاد رهنما و رئیس جلسه دفاع	

معاون علمی

آمر بورده ماستری

خلاصه بحث

این رساله محتوی یک مقدمه سه فصل و خاتمه می باشد که قرار ذیل است:

فصل اول: مفاهیم، کلیات و معرفی کوتاه سوره حجرات، در قالب سه مبحث مورد بحث و تحقیق قرار گرفته است: مفهوم اصلاح در لغت و در اصطلاح، مفهوم لغوی صلاح و اصلاح، معانی صلاح و اصلاح که در قرآن کریم ذکر گردیده است، موارد اصلاح در دین، اهمیت صلاح و اصلاح فرد و جامعه، معرفی کوتاه سوره حجرات از قبیل: (نام سوره، مکی و مدنی بودن سوره، تعداد آیات سوره، ربط سوره با ما قبل و اسباب نزول) و غیره موضوعات بحث می شود.

فصل دوم: در این فصل: اصلاح فرد در سوره حجرات، توجیه و ارشاد با نداءها و توصیه های مکرر، اهمیت توجیه و ارشاد در صلاح و اصلاح افراد، ادب در برابر فرامین الله متعال، شیوه های توجیه و ارشاد ذکر شده در سوره حجرات، توجه به تربیت افراد توسط ایمان و تقوی، اهمیت تربیه افراد در صلاح و اصلاح آنها، فواید تربیت فردی، نقش ایمان و تقوی در صلاح و اصلاح افراد، اهمیت تقوی، نقش ایمان و تقوی در صلاح و اصلاح افراد، اطاعت از الله و رسول الله، نقش تعظیم الله و رسول الله در صلاح و اصلاح افراد، شیوه های عمده تعظیم الله و رسول الله، تعظیم و احترام پیامبر اسلام بعد از وفات، مورد بحث و کنکاش قرار میگیرد.

فصل سوم: سخن از آداب و ارزشهای به میان می آید که رعایت و تعهد به آنها نقش بسیار مؤثر در صلاح فرد و صلاح جامعه انسانی دارد، نظام عدلی و قضائی را مصئون و اجتماع را از اضطراب حفاظت میکند، و این فصل دارای شش مبحث بوده و بطور خلاصه ذکر میگردد: تاکید و تثبیت پیرامون اخبار و گوش ندادن به شائعات، اهمیت تاکید و تثبیت پیرامون اخبار در اصلاح جامعه و صورتهای ندامت حاصله از عدم تثبیت در نشر اخبار غیر موثق، نقش تاکید و تثبیت پیرامون اخبار در اصلاح جامعه، خطر گوش دادن به شائعات در فساد و تخریب جامعه، اثرات منفی سخن بدون علم و تثبیت، بیان حفظ وحدت مسلمانان از طریق صلح، و تحکیم پایه های اخوت اسلامی و جلوگیری از خروج و بغاوت و پیامدهای آن، بیان اهمیت وحدت مسلمانان در اصلاح جامعه، بیان شیوه های حفظ وحدت مسلمانان، خطر خروج و بغاوت علیه نظام و تاثیر سوء و منفی آن بر اصلاح جامعه، راه های تحکیم اخوت اسلامی و نصوص وارده در قضیه وحدت و همبستگی امت اسلامی، رعایت اصل عدالت در تمام امور، اهمیت عدالت در صلاح و اصلاح جامعه، خطر نادیده گرفتن این اصل

بر صلاح و اصلاح جامعه، بیان حرمت استهزاء و تمسخر و شیوه های مختلف آن، خطر استهزاء و تمسخر بر صلاح و اصلاح جامعه، بیان حرمت تجسس، غیبت و بدگمانی، حکم تجسس، غیبت و بدگمانی، خطر بدگمانی، تجسس و غیبت بر صلاح و اصلاح جامعه، معیار قرار گرفتن تقوی به عنوان اصل کرامت انسانی و پرهیز از هر نوع تعصب قومی نژادی، بیان معیار کرامت و بزرگی نزد الله متعال، خطر تخطی از این اصل بر صلاح و اصلاح جامعه بحث و تحقیق صورت گرفته است.

فهرست عناوین

ب	اهداء
ج	سپاس گذاری
د	خلاصه بحث
و	فهرست عناوین
1	مقدمه
8	فصل اول: مفاهیم، کلیات و معرفی کوتاه سوره حجرات
8	مبحث اول: مفهوم اصلاح در لغت و اصطلاح
8	مطلب اول: مفهوم لغوی صلاح و اصلاح
8	مطلب دوم: معانی (صلاح و اصلاح) در قرآن کریم
13	مطلب سوم: مفهوم اصلاح در اصطلاح
16	مطلب چهارم: موارد اصلاح در دین
19	مبحث دوم: اهمیت صلاح و اصلاح فرد و جامعه
19	مطلب اول: اهمیت صلاح و اصلاح فرد
22	مطلب دوم: اهمیت صلاح و اصلاح جامعه
25	مبحث سوم: معرفی کوتاه سوره حجرات
25	مطلب اول: مشخصات سوره
28	مطلب دوم: موضوعات و محور اساسی سوره
33	فصل دوم: اصلاح فرد در سوره حجرات
33	مبحث اول: توجیه و ارشاد دانی با نداء ها و توصیه های مکرر
33	مطلب اول: اهمیت توجیه و ارشاد در صلاح و اصلاح افراد
40	مطلب دوم: شیوه های توجیه و ارشاد ذکر شده در سوره حجرات
43	مبحث دوم: توجه به تربیت افراد توسط ایمان و تقوی
43	مطلب اول: اهمیت تربیه افراد در صلاح و اصلاح آنها
47	مطلب دوم: نقش ایمان و تقوی در صلاح و اصلاح افراد
55	مبحث سوم: اطاعت از الله و رسول
55	مطلب اول: اهمیت اطاعت از الله و رسول

- 57.....مطلب دوم: نقش اطاعت از الله و رسول در صلاح و اصلاح افراد
- 06.....مبحث چهارم: تعظیم شأن و مقام الله و رسول
- 60.....مطلب اول: شیوه های عمده تعظیم الله و رسول
- 64.....مطلب دوم: نقش تعظیم الله و رسول در صلاح و اصلاح افراد
- 67.....فصل سوم: اصلاح جامعه در سوره حجرات
- 67.....مبحث اول: تاکید و تثبیت پیرامون اخبار و گوش ندادن به شایعات
- 67.....مطلب اول: اهمیت تاکید و تثبیت پیرامون اخبار در اصلاح جامعه
- 70.....مطلب دوم: نقش تاکید و تثبیت پیرامون اخبار در اصلاح جامعه
- 71.....مطلب سوم: خطر گوش دادن به شایعات در فساد جامعه
- مبحث دوم: حفظ وحدت مسلمانان از طریق صلح و تحکیم پایه های اخوت اسلامی و جلوگیری از نوع خروج و بغاوت
- 74.....مطلب اول: اهمیت وحدت مسلمانان در اصلاح جامعه
- 78.....مطلب دوم: شیوه های حفظ وحدت مسلمانان
- 86.....مطلب سوم: خطر خروج علیه نظام و بغاوت و تاثیر سوء آن بر صلاح جامعه
- 88.....مطلب چهارم: راه های تحکیم اخوت اسلامی
- 97.....مبحث سوم: رعایت اصل عدالت در تمام امور
- 97.....مطلب اول: اهمیت عدالت در صلاح و اصلاح جامعه
- 100.....مطلب دوم: خطر نادیده گرفتن این اصل بر صلاح و اصلاح جامعه
- 103.....مبحث چهارم: حرمت استهزاء و تمسخر
- 103.....مطلب اول: حرمت استهزاء و تمسخر و شیوه های مختلف آن
- 107.....مطلب دوم: خطر استهزاء و تمسخر بر صلاح و اصلاح جامعه
- 109.....مبحث پنجم: حرمت تجسس، غیبت و بدگمانی
- 109.....مطلب اول: حکم بدگمانی، تجسس و غیبت
- 118.....مطلب دوم: خطر بدگمانی تجسس و غیبت، بر صلاح و اصلاح جامعه
- 122.....مبحث ششم: معیار قرار دادن تقوی به عنوان اصل کرامت انسانی
- 122.....مطلب اول: معیار کرامت و بزرگی نزد الله متعال
- 127.....مطلب دوم: خطر تخطی از این اصل بر صلاح و اصلاح جامعه

131.....	خاتمه
131.....	نتائج :
133.....	پیشنهادات:
135.....	فهرست آیات مبارکه
140.....	فهرست احادیث
145.....	فهرست اعلام
147.....	فهرست مصادر و مراجع
153.....	خلاصه البحث
155.....	Summary and results of the topic

خاتمه

این رساله بحث مختصری است در رابطه ی صلاح و اصلاح از خلال آیات سوره حجرات، در صلاح فرد و اصلاح جامعه، یکی از موضوعات اساسی دین، و یکی از اهداف رسالت های سماوی، و اساس بقای حیات و نظم در جامعه بشری به شمار می آید، هرچند بحث علمی و اکادمیک در این موضوع بسیار دشوار، وقت گیر و ضرورت به تحقیق و کنکاش زیاد دارد، ولی من در حد مقدور بشری کوشش نمودم امهات و اساسات مسائل این موضوع را بدون اطلال و اخلاص در این رساله بحث، و جوانب مختلف آن را از قبیل: مفاهیم کلی سوره الحجرات، مفهوم و معانی صلاح و اصلاح در قرآن کریم، موارد اصلاح در دین، اهمیت صلاح فرد و اصلاح جامعه، نقش ایمان و تقوی در صلاح فرد و اصلاح جامعه، توجه به تربیت افراد توسط ایمان و تقوی، اهمیت و نقش اطاعت از الله و رسول، شیوه ها و اسالیب تعظیم الله و رسول، نقش تاکید و تثبیت در اخبار، خطرات و اضرار اشاعه شائعات در فساد جامعه، اهمیت وحدت و تحکیم اخوت اسلامی، اثرات منفی خروج و بغاوت در صلاح و اصلاح جامعه، شناخت معیار اصل کرامت انسانی، رعایت اصل عدالت و اهمیت آن در صلاح و اصلاح فرد بحث نمایم

نتایج :

و از خلال مباحث و مطالب که در این رساله داشتم، به این نتیجه رسیدیم که بحث دعوت و تلاش جهت صلاح و اصلاح فرد و جامعه، نیاز بسیار مبرم و آنی کشور ما است و مهم ترین نتایج علمی که از خلال این تحقیق و پژوهش به آن دست یافتیم میتوان در قرار ذیل خلاصه کرد:

(أ) - شاخص ترین اسباب ناهنجاریهای فردی و اجتماعی و شکست تلاشهای اصلاحی

در زمان معاصر ناشی از دو چیز است :

1- نبود صلاح، تقوی و ایمان راستین.

2- و یا سعی و تلاش برای اصلاح دیگران بدون توجه به اصلاح نفس و تزکیه درونی.

همان گونه که در مطلب اول گفته شد: عدالت اساس بقای بشریت است، پس نادیده گرفتن این اصل، بمعنای اختیار ظلم و وضع اشیاء در غیر مکان و جای مناسب است، لذا نادیده گرفتن عدالت، خسارات زیاد بر صلاح فرد و اصلاح جامعه دارد؛ چون عدل و ظلم دو سکه متغایر است، مانند تغایر شب و روز، سیاه و سفید،

(ب) - از آنجاکه هدف قرآن کریم، ایجاد یک جامعه و محیط اسلامی سالم، و مبتنی بر معیارهای عالی اخلاقی است، لذا برای مسدود ساختن هرگونه منفذی که سبب بروز اختلافات و منازعات در میان جامعه میگردد، آداب و احکامی را تعیین نموده که تمسک و چنگ زدن به آنها هر نوع فساد و انحرافات اخلاقی را از جامعه اسلامی دور می سازد. زیرا بزرگترین فساد در میان جوامع انسانی همانا فساد اختلاف و دشمنی در میان افراد آن جامعه است

(ج) - هیچ کس مُصلح شده نمی تواند تا زمانی که اولاً خودش صالح نگردد؛ زیرا صلاح مقدمه اصلاح و دروازه دخولی آن است، همان گونه که صلاح بدون ایمان متصور نیست، اصلاح دیگران وسیعی جهت بهبودی اوضاع جامعه بدون صلاح نفس و تزکیه خودی نیز متصور نمی باشد.

(د) - گوشه گیری از مردم و ترک دعوت و اصلاح و دوری از جامعه و اکتفا کردن به عبادتهای شخصی سبب نابودی، و زندگی ذلت بار و استعمار میگردد، چون علمای سلف گوشه نشینی، عزلت و اشتغال به مصروفیت های شخصی و ترک تحمل رنجهای اجتماعی را منکر و نارامی پنداشتند.

و دیگر اینکه رضایت به عبادتهای شخصی و انقطاع از دنیا و عدم انکار از تعطیل عبادات نشانه فریب شیطان و کم دیانتی است.

(ه) - کسیکه بی بیند محرمات الهی هتک حرمت می شود، حدود و قوانین دین ضایع و معطل قرار گرفته است، مردم از سنت و روشهای اسلام اعراض کرده اند، ولی هیچ تغییری در روی رونما نمیگردد، و قلبش نمی تپد و زبانش ساکت است، در حقیقت شیطان اخرس است.

(و) - تمسخر به دیگران، اساس اکثریت خطاها، جرائم و گناهان به شمار می رود؛ زیرا تمسخر به دیگران هنگام صورت میگیرد که تمسخرکننده خود را برتر و دیگران را مادون خود می پندارد و خود را بزرگ و دیگران را کوچک میداند، بناء گاهی به اشاره چشم و گاهی به اعتداء و تجاوز فیزیکی و گاهی به غیبت و بدگوئی می پردازد؛ از این جهت رسول الله - صلی الله علیه و سلم - میفرماید: (بحسب امرئ مسلم من الإثم أن یحقر أخاه المسلم) در قباحت و شرارت انسان کافی است که برادر مسلمانش را حقیر و ناچیز بداند؛ لذا احتقار سبب سخریه، و سخریه نتیجه احتقار و باعث بر معصیت و تجاوز و دیگر رذائل اخلاقی میگردد.

پیشنهادات

اینکه چگونه از ناهنجاریهای اجتماعی و اخلاقی رهائی یابیم؟ و چگونه راهای عملی و سازنده صلاح فرد و اصلاح جامعه را دریابیم؟ من موارد ذیل را در راستائی مبارزه فکری با ایده ها و افکار نامیمون نا سالم و فساد زا، پیشنهاد و تطبیق این موارد را در صلاح نفس و اصلاح دیگران مفید و حیاتی میدانم:

1- علماء و استاذان چیز فهم دانشگاهها از طریق تلاشهای علمی و نشر رسایل و بروشورها، بازبان های مختلف ملی و بین المللی، باید تمام وسع و توان خود را مبذول نمایند که مفهوم صلاح و اصلاح به معیار شرعی و در آئینه قرآن و سنت برای مردم برسد، زیرا اصطلاح صلاح و اصلاح، مثل سایر اصطلاحات دیگری اسلامی مورد تحریف قرار گرفته و حتی وارونه شده است؛ از این جهت دیده می شود عده از غرب گرایان و مستغربین معاصر، بی بندوباری و فرهنگ مبتذل غرب را از قبیل: برهنگی، آزادی لجام گسیخته و بی حدود و اینچنین معاملات ربوی را تعبیر به اصلاح و ریفرم نموده جامعه را به فساد و تباهی اجتماعی، اخلاقی و اقتصادی کشاندن، این درحقیقت یک تلاش نو و بسیار ضروری و حیاتی امروز جامعه اسلامی ما است .

2- برگزاری کنفرانسها، سیمینارها و حلقات دعوتی پیرامون اهمیت صلاح و اصلاح ، نقش و تاثیر گذاری صلاح و اصلاح دیگران در اسلام و تحقیق مفهوم صلاح و اصلاح، و بیان اثرات ایجابی صلاح و اصلاح در حیات مسلمین؛ نیز مفید خواهد بود، با ملاحظه اینکه تدویر چنین کنفرانسها و سیمینارها از طرف حکومتهای فعلی و جهت های رسمی کشورهای اسلامی چندان مؤثر نیست؛ زیرا همان گونه که در متن رساله ذکر شده است، مفهوم اصلاح به حسب فهم و برداشت جریانهای مختلف متفاوت است، معیار شناخت اصلاح از دید محققین اسلامی مغایر است با معیار شناخت اصلاح از دیدگاه کسانی که متأثر از ایده و فکر غرب اند هم در بعد اجتماعی و هم در بعد سیاسی و هم در بعد اقتصادی، و نباید معیارهای شرعی در راستائی تحکیم پایه های قدرت و حاکمیت نامشروع خود کامه گان و غاصبین قدرت و ثروت استعمال گردد.

3- فعالیت های علمی واقعی، برای تعمیم فکر دعوت و اصلاح گری از جانب علماء، طلاب علم، محصلین دانشگاهها، و دعوتگران، فرصت بسیار خوب خواهد بود، تا مردم از مفهوم

صلاح و اصلاح در معیار شرعی برداشت درست نموده و خلای فکری موجود در میان مردم - که زمینه سربازگیری جریان های منحرف و غرب گراها شده پر شود .

4- تربیت نسل جوان اعم از شاگردان مدارس و مکاتب و خصوصا محصلین دانشگاهها با روش عملی و مبتنی با دلائل شرعی که از این طریق خلل های موجود در محیط جوامع اسلامی برداشته شود بسیار با اهمیت و حیاتی پنداشته می شود.

5- از جستجوی خطاها و مفارق قبل از اتفاقیات اجتناب نمائیم در غیر این دعوت بسوی اتفاق و ترک افتراق هدر و شعار بیش نخواهد بود.

6- بخاطر تحقق ترکیز بر اتفاقیات و عدم جستجوی خطاها و افتراقات پیش نهاد می نمایم: در مضامین درسی مکاتب، دانشگاهها و نصاب درسی سایر کانونهای دعوتی و اصلاحی، شناخت اتفاقیات امت به عنوان مضمون رسمی تنظیم گردد، تا جوانان خود را از طفولیت چنان تربیه نمائیم که خون و گوشت شان بر وحدت و اتحاد امت بجوشد، و رشد و تکامل نماید، و روش های مبتنی بر اساس گذاشتن قومیت، جنسیت و مذهب کنار گذاشته شود، اینها جزء از برنامه های است که سبب توحید صفوف و اتحاد میان افراد و جامعه اسلامی میگردد.

وآخر دعوانا ان الحمد لله - رب العالمین - وصلى الله وسلم على سيدنا محمد وعلى آله وصحبه وسلم تسليما.

بخاطر دسترسی به متن کامل این تحقیق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و یا هم به ایمیل آدرس ذیل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af